

Европейски съд по правата на човека

Зомерфелд срещу Германия (Sommerfeld v. Germany)

Жалба № 31871/96

Решение от 8 юли 2003 г. на Голямото отделение на Съда

(резюме)*

Чл. 8: право на зачитане на семейния живот; **чл. 14** във вр. с чл. 8: забрана за дискриминация при упражняването на правата по Конвенцията

От вътрешните съдилища не се изисква винаги да назначават психологическа експертиза относно възможността за установяване на контакти между детето и родителя, при когото то не живее. Това зависи от конкретните обстоятелства на всеки случай, като се държи сметка за възрастта и зрелостта на детето.

Трябва да се изтъкнат много сериозни съображения, за да може една разлика в третирането, основана на раждането в брак или извън брак, да се приеме за съобразна с Конвенцията. Същото се отнася и за различното третиране на бащата на дете, родено от извънбрачното съжителство на родителите, в сравнение с бащата на дете, родено от брачна връзка.

Фактите по делото

Жалбоподателят има извънбрачна дъщеря М., родена на 25 февруари 1981 г. Признал бащинството си. По време на раждането на детето той и майката живеели заедно, но се разделили през септември 1986 г. След раздялата майката се омъжила и забранила всякакви контакти между бащата и детето.

На 2 октомври 1990 г. жалбоподателят поискал от районния съд в Росток да му признае право на контакти с детето. В започналото производство службата за младежта в Росток застанала на позицията, че молбата следва да бъде отхвърлена, а детето категорично заявило, че не желае да се среща със своя биологичен баща. Било изготвено становище от психолог, което в рамките на една страница разяснявало, че предвид шестгодишното отсъствие на контакти между бащата и дъщерята трудно може да се прецени съществуващата връзка между тях. Детето растяло в семейна среда и жалбоподателят следвало да му даде време да установи контакт по собствено желание. На 24 юни 1992 г. съдът изслушал жалбоподателя и М., която отново заявила, че не желае да поддържа никакви контакти с него. Жалбоподателят оттеглил молбата си за режим на контакти на 1 юли 1992 г.

На 13 септември 1993 г. той подал второ искане до районния съд да му предостави право на контакти с дъщеря му. Съдът отново изслушал М., която потвърдила своето нежелание да се среща с баща си. С решение от 1 юни 1994 г. съдът, като взел предвид всички събрани в двете производства доказателства и

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

най-вече изявленията на детето, отхвърлил молбата на жалбоподателя. Приел, че М. е способна да формира свое собствено мнение и доколкото е заявила категорично, че не желае да поддържа каквито и да е отношения с биологичния си баща, принудителните контакти в никакъв случай не са в неин интерес и биха засегнали емоционалното ѝ и психическо равновесие.

Жалбата на бащата срещу това решение била отхвърлена от окръжния съд, който потвърдил заключението на първата инстанция, че в случая установяването на режим на контакти не е в интерес на детето. Съгласно тогава действащото законодателство, решението на окръжния съд подлежало на обжалване, но тази възможност била изключена по отношение на биологичните бащи на извънбрачни деца.

На 22 юли 1994 г. жалбоподателят сезирал Конституционния съд, но без успех.

Резюме на решението на Европейския съд

I. Предварителен въпрос - обхватът на делото пред Съда

40-41. Жалбоподателят моли Съда да преразгледа решението на отделението, с което то е обявило част от оплакванията му за недопустими. Съдът припомня, че решението по допустимостта, постановено от отделението, определя обхвата на делото пред Голямото отделение (виж решението от 12.07.2001 г. по делото *К. и Т. с/у Финландия*¹ [GC], ECHR 2001-VII, §§ 139-141) и отхвърля искането.

II. Твърдяното нарушение на чл. 8 от Конвенцията

42-43. Както и пред отделението, жалбоподателят поддържа, че решението на германския съд да отхвърли неговата втора молба за контакти с извънбрачната му дъщеря представлява нарушение на чл. 8 от Конвенцията. Според правителството не е извършено нарушение.

A. Дали е налице намеса?

44-45. И Съдът, и страните са на мнение, че отказът да бъдат позволени контакти на жалбоподателя с детето му представлява намеса в неговото право на семеен живот по чл. 8, т. 1. Съдът напомня, че всяка такава намеса ще бъде в нарушение на разпоредбата, освен ако е в съответствие със закона, преследва една или няколко от целите, посочени в т. 2 на чл. 8, и може да се счита за необходима в едно демократично общество.

B. Дали намесата е била оправдана?

46. Страните не оспорват заключението на отделението, че въпросните решения са се основавали на вътрешното право и са били предназначени да защитят “здравето и морала” и “правата и свободите” на детето – законни цели по смисъла на т. 2 от чл. 8. Остава да се провери дали отказът да бъдат разрешени

¹ K. and T. v. Finland, решение на Голямото отделение

контакти на жалбоподателя с дъщеря му може да се счита за “необходим в едно демократично общество”.

1. Решението на отделението

48-49. Според отделението германските съдилища са изтъкнали релевантни основания, за да мотивират отказа си за режим на контакти. Във връзка с процедурните изисквания на чл. 8 обаче то е приело, че тъй като не е била назначена психологическа експертиза, която да даде заключение относно възможностите за установяване на контакти, интересите на жалбоподателя не са били защитени в достатъчна степен. Съответно, държавата превишила свободата си на преценка.

2. Становища на страните

а) Жалбоподателят

50-54. Жалбоподателят счита, че решението на отделението е правилно. Германските съдилища трябвало да отчетат възможността изявленията на детето да са направени под влиянието на майката и по собствена инициатива, дори и без искане от негова страна, да изслушат експерт-психолог.

б) Правителството

55-61. Правителството поддържа, че при проверката за необходимост по чл. 8 отделението е превишило правомощията си и е заместило преценката на вътрешните съдилища по отношение на фактите със своя собствена. То оспорва твърденията на жалбоподателя, че не е участвал в достатъчна степен в процеса на вземане на решение и че оценката на доказателствата, извършена от германските съдилища, е била произволна. Решението на съда да се основе само върху желанията на детето (по това време тринадесетгодишно), без да назначава психологическа експертиза, било правилно. Самият жалбоподател не поискал такава експертиза.

3. Преценката на Съда

“62. За да се произнесе дали отказът за контакти е бил “необходим в едно демократично общество”, Съдът трябва да обсъди дали, в светлината на случая като цяло, изтъкнатите като оправдание за тази мярка основания са били релевантни и достатъчни по смисъла на т. 2 на чл. 8 от Конвенцията. Без съмнение, преценката как най-добре ще се защити интересът на детето има решаващо значение във всички случаи от този вид. Освен това не бива да се забравя, че националните власти се ползват от предимствата на прекия контакт с всички заинтересувани лица. Следователно задачата на Съда не е да замести националните власти при упражняването на правомощията им относно предоставянето на родителските права и режима на контакти, а да разгледа в светлината на Конвенцията решенията, които тези власти са взели при упражняване на правото си на преценка (виж [Хоканен с/у Финландия](#)², 23.09.1994

² Hokkanen v. Finland

г., А.299-А, стр. 20, § 55 и *Кюцнер с/у Германия*³, 26.02.2002 г., ЕCHR 2002-I, §§ 65-66).

63. Границите на свободата на преценка на националните власти варират в зависимост от характера на проблема и значимостта на засегнатите интереси. Така Съдът е признал, че при решаване на въпросите относно родителските права властите разполагат с широка свобода на преценка. По-строга проверка обаче е необходима по отношение на всяко допълнително ограничение, като например наложени от властите ограничения на правото на родителите на контакти, а също и по отношение на законовите гаранции, предназначени да осигурят ефективна защита на правото на родителите и децата на зачитане на техния семеен живот. Подобни допълнителни ограничения влекат след себе си опасността от действително отслабване на семейните връзки между едно малко дете и единия или двамата му родители (виж *Елсхолц с/у Германия*⁴ [GC], 13.07.2000 г., ЕCHR 2000-VIII, § 49 и *Кюцнер с/у Германия*, цитирано по-горе, § 67).

64. Чл. 8 изисква националните власти да постигнат справедлив баланс между интересите на детето и на родителите, като в този процес особено значение трябва да се отдава на най-добрата защита на интересите на детето, които в зависимост от естеството и важността им могат да натежат над тези на родителите. По-специално, чл. 8 не може да даде на родителя право да изисква предприемането на такива мерки, които биха навредили на здравето и развитието на детето (виж *Елсхолц с/у Германия*, цитирано по-горе, § 50, *Т.П. и К.М. с/у Обединеното кралство*⁵ [GC], 10.05.2001 г., ЕCHR 2001-V, § 71 и *Игнаколо-Зениде с/у Румъния*⁶, 25.01.2000 г., ЕCHR 2000-I, § 94).”

65-66. В настоящия случай германските съдилища са посочили релевантни основания, а именно че при категоричното нежелание на М. да вижда своя баща принудителните срещи с него сериозни биха засегнали емоционалното ѝ и психическо равновесие. При това положение може да се приеме, че решенията са взети в интерес на детето (виж *Бускеми с/у Италия*⁷, 16.09.1999 г., ЕCHR 1999-VI, § 55) и остава да се разгледа процеса на формирането им, за да се прецени дали посочените основания са “достатъчни” по смисъла на чл. 8, т. 2.

67. Отделението е приело, че националните власти са превишили свободата си на преценка и по този начин са нарушили правата на жалбоподателя по чл. 8 от Конвенцията. Според него, за да установи истинските желания на детето районният съд не е трябвало да се задоволява само с неговите твърдения, без да изслуша становището на психолог, като се имат предвид важността на заложените в производството интереси, повърхностното заключение на психолога в първото производство и изтеклото след него време. Този пропуск на германския съд довел до недостатъчно участие на жалбоподателя в процеса на вземане на решението.

68-70. От своя страна Голямото отделение отбелязва, че дали процесът на вземане на решение защитава в достатъчна степен интересите на родителя зависи от конкретните обстоятелства на всеки случай. Припомня, че в производствата пред районния и окръжния съд жалбоподателят е могъл да изтъкне всички доводи в полза на искането си и е имал достъп до цялата информация, на която са се позовавали съдилищата. Районният съд се е основал на твърденията на детето и на

³ Kutzner v. Germany

⁴ Elsholz v. Germany, решение на Голямото отделение

⁵ T.P. and K.M. v. the United Kingdom, решение на Голямото отделение

⁶ Ignaccolo-Zenide v. Romania

⁷ Buscemi v. Italy

родителите и на становището на службата за младежта, а също и на доказателствата, събрани в първото производство по искането за контакти. Окръжният съд е споделил изводите му.

“71. По въпроса за назначаването на психологическа експертиза относно възможността за установяване на контакти между бащата и дъщерята Съдът отбелязва, че като общо правило националните съдилища са тези, които преценяват представените пред тях доказателства, включително и способите за установяване на релевантните факти (виж *Видал с/у Белгия*⁸, 22.04.1992 г., А.235-В, стр. 32, § 33). Би се отишло твърде далече, ако се приеме, че от вътрешните съдилища се изисква винаги да назначават експерт-психолог по въпроса за режима на контакти с родителя, на когото не са възложени грижите. Това зависи от конкретните обстоятелства на всеки случай, като се държи сметка за възрастта и зрелостта на детето.”

72. В тази връзка Съдът припомня, че детето е било на тринадесет години по време на производството пред районния съд, като същият съдия го е разпитвал и няколко години по-рано в първото производство. Ползвайки се от предимствата на прекия контакт с него, районният съд е бил в положение да прецени изявленията му и да установи дали то може да формира свое собствено мнение. Съответно, съдът е могъл обосноваване да достигне до заключението, че не е оправдано да го принуждава да се вижда с жалбоподателя против волята си. Окръжният съд е потвърдил този извод.

73. При тези обстоятелства Съдът не е убеден, че неизслушването на психологическа експертиза относно връзката между жалбоподателя и детето съставлява недостатък на производството.

74-75. Като има предвид изложеното по-горе, а също и свободата на преценка на държавата, Съдът намира, че при конкретните обстоятелствата подходът на германските съдилища е бил разумен и е била събрана достатъчно информация за постановяването на едно мотивирано решение относно режима на контакти. Поради това Съдът приема, че процедурните изисквания на чл. 8 от Конвенцията са били изпълнени и следователно не е било извършено нарушение на разпоредбата.⁹

III. Твърдяното нарушение на чл. 14 от Конвенцията във връзка с чл. 8

76. Жалбоподателят твърди, че е бил жертва на дискриминация в нарушение на чл. 14 във връзка с чл. 8 от Конвенцията.

1. Решението на отделението

77-78. Отделението е приело, че подходът на германските съдилища се е основавал главно на законодателната уредба на правото на контакти, която е поставяла бащите на извънбрачни деца в по-неблагоприятно положение от разведените бащи. То не е възприело аргумента на правителството, че това е продиктувано от честата липса на интерес у бащите от контакти с техните извънбрачни деца и е заключило, че е налице нарушение на чл. 14 във връзка с чл. 8 от Конвенцията.

2. Становища на страните

⁸ Vidal v. Belgium

⁹ Решението е взето с мнозинство 14 гласа срещу три.

а) Жалбоподателят

79-80. Жалбоподателят поддържа, че различното третиране на бащите на деца, родени във и извън брак, е неоправдано.

б) Правителството

81-83. Правителството се позовава на решението по делото *Елсхолц с/у Германия*¹⁰ (от 13.07.2000 г., ECHR 2000-VIII), в което прилагането на спорното законодателство не е било прието за дискриминация. То твърди, че принудителните контакти на жалбоподателя с неговата дъщеря не биха били в неин интерес, тъй като тя категорично се е противопоставила на срещите. Изключването на възможността за по-нататъшно обжалване от страна на бащите на деца, родени извън брак, било оправдано с оглед на специалната конституционна защита на брака.

3. Преценката на Съда

84. Съдът припомня, че чл. 14 се прилага във връзка с упражняването на правата и свободите, защитени от разпоредбите на Конвенцията и протоколите към нея, и въпреки че не предполага нарушение на някоя от тях и в този смисъл е автономен, той не може да намери приложение, ако фактите по случая не попадат в обсега на една или повече от тези разпоредби (виж, наред с много други, *Абдулазис, Кабалес и Балкандали с/у Обединеното кралство*¹¹, 28.05.1985 г., А.94, стр. 35, § 71 и *Карлхайнц Шмидт с/у Германия*¹², 18.07.1994 г., А.291-В, стр. 32, § 22). Фактите по настоящия случай попадат в обсега на чл. 8 от Конвенцията и следователно чл. 14 е приложим.

85-89. Съдът веднага отбелязва, че германското законодателство във въпросния период е налагало различни стандарти по отношение на бащите на деца, родени в брак, в сравнение с бащите на извънбрачни деца. Докато първите са имали предвидено в закона право на контакти, чието упражняване е можело да бъде временно ограничено или спряно, ако интересите на детето налагат това, личният контакт на вторите е зависел от благосклонността на майката или от решение на съд, че подобен контакт е в интерес на детето. Съдът обаче няма за задача да прецени спорното законодателство абстрактно, а трябва да реши дали прилагането му в конкретния случай е довело до неоправдана разлика в третирането на жалбоподателя и на разведени бащи.

90-91. Съдът се съгласява с извода на отделението, че настоящият случай се различава от този по делото *Елсхолц с/у Германия*, в който Федералният конституционен съд е приел, че националните съдилища са приложили същите критерии, както и спрямо разведен баща. В настоящия случай германските съдилища са отхвърлили довода на жалбоподателя, че контактите с бащата принципно са в интерес на детето. На пръв поглед изглежда, че са извършили проверка, подобна на тази в случаите на бащи на родени в брак деца. Те обаче изрично са се позовали на приложимия спрямо бащи на извънбрачни деца критерий дали контактите са в интерес на детето, като при това са отдали

¹⁰ Elsholz v. Germany [GC].

¹¹ Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. the United Kingdom

¹² Karlheinz Schmidt v. Germany

решаващо значение на позицията на майката и са възложили на жалбоподателя по-голяма тежест от тази, която би понесъл един разведен баща.

92-94. Съдът напомня, че разликата в третирането съставлява дискриминация по смисъла на чл. 14, ако няма обективно и разумно оправдание, т.е. ако не преследва законна цел или ако не съществува разумна връзка на пропорционалност между използваните средства и преследваната цел. Договарящите държави разполагат със свобода на преценката дали и до каква степен различията в иначе подобни ситуации оправдават различно третиране.

“93. Съдът вече е приемал, че трябва да се изтъкнат много сериозни съображения, за да може една разлика в третирането, основана на раждането в брак или извън брак, да се приеме за съобразна с Конвенцията (виж [Mazurek c/y Франция](#)¹³, 1.02.2000 г., ECHR 2000-II, § 49). Същото се отнася и за различното третиране на бащата на дете, родено от извънбрачното съжителство на родителите, в сравнение с бащата на дете, родено от брачна връзка. В настоящия случай Съдът не вижда подобни съображения.”

94. Съобразно с това, при прилагането на относимите правни норми в конкретния случай е било извършено нарушение на чл. 14 от Конвенцията във вр. с чл. 8.¹⁴

95-98. Както е констатирало и отделението, съгласно тогавашната нормативна уредба жалбоподателят, като баща на извънбрачно дете, е бил лишен от възможността да обжалва решението на окръжния съд, с което му е отказано право на контакти – възможност, с която са разполагали бащите на децата, родени в брак. По същите съображения, които бяха изложени по-горе, тази разлика в третирането не може да се счита за съвместима с Конвенцията. Съответно, и в това отношение е налице нарушение на чл. 14 във връзка с чл. 8.¹⁵

IV. Твърдяното нарушение на чл. 6, разгледан самостоятелно и във вр. с чл. 14

99-100. Във връзка с разгледаните по-горе оплаквания, жалбоподателят твърди и нарушение на чл. 6, т. 1 от Конвенцията. Съдът, предвид изводите си по чл. 8 и по чл. 14 във вр. с чл. 8, не счита за необходимо да разглежда отделно тези твърдения.¹⁶

Отделението е присъдило на жалбоподателя 55 000 германски марки (около 28 120 евро) за претърпените в резултат на констатираните нарушения неимуществени вреди. Голямото отделение констатира нарушение на чл. 14 във вр. с чл. 8, но не и на самия чл. 8, поради което присъжда на жалбоподателя справедливо обезщетение в размер на 20 000 евро за претърпените от него страдания в резултат на дискриминацията при упражняването на правото му на семеен живот по чл. 8. Уважава частично претенцията му за направени разноски в производствата пред германските съдилища, като му присъжда 2500 евро.

¹³ Mazurek v. France

¹⁴ Решението е взето с мнозинство 10 гласа срещу седем.

¹⁵ Решението е единодушно.

¹⁶ Решението е единодушно.